

KÖRMÖCBÁNYA

Magyarok száma: 6 fő (2011)

1. Földrajzi fekvése. Bars vármegye északkeleti, erdős, hegyes részében, a tenger felszínfelett 550 méter magasságban, a m.kir. államvasutak budapest-ruttkai vonala mellett fekszik.

2.Története. A város történetének kezdete a középkor mondás homályában tűnik el. Egy levéltári feljegyzése az első letelepülést a Kr.u. 770-ik évbe, a geológiai kutatás a körmöczbányai bányászat kezdetét a 9. szdba teszi. Alapítói német telepesek voltak, akiknek ősi nyelvükön beszélő utódai ma is élnek a körülfekvő falvakban. Írott emlékei a 14.szddal kezdődnek, amikor jelentősége közelismerésben részesül és Róbert Károly király 1328-ban szabad királyi város rangjára emeli, azt Csehország akkor európai hírű bányavárosának, Kutnabányának mintájára szervezve. I. Lajos, Zsigmond, Albert, I. Ulászló, V. László, I. Mátyás, II. Ulászló, II.Lajos, valamint a Habsburgok nevezetesebbjei megerősítették ezen adományozást, vagy új kiváltságokat engedélyezve emelték a város tekintélyét, mely már az 1445.évi székesfehérvári országgyűlésen képviselve volt; azóta a főbányaváros címét viseli s 1456 óta mint az ország fővárosa utáni első város, oklevelein a vörös pecsétviaszt használja.

A 14.szdig erdőkkel borított hegyek közé rejtett fekvése által, árkokkal, fapalánkokkal védett hely volt. A husziták közeledésének rémhírei alatt a belváros és vártemplom körül kőből magas várfalak épültek, amelyek a lakosságnak nemcsak a hussziták, hanem később az egymással versenyző trónkövetelők, törökök, felkelők és hatalmaskodó várurak általi kifosztás ellen is biztosságot nyújtottak.

Híressé lett arany-és ezüsbányáinak gazdagságáról, amely némely történetíró szerint már a 3. szdban a quádoknak szolgáltatta a pénzveréshez szükséges nemes fémeket s fénykorát a 14-15 szdban élte. Az addigi faépületek és templomok helyébe ekkor épülnek ma is létező csúcsíves építészeti emlékeink: a kórházi templom, a vártemplom, a vampyrfejjel jelzett épület s több piaci épület megmaradt részletei.

I. Mátyás uralkodásának utolsó éveiben kezdődik a pangás korszaka. A folytonos háborók, lázongások rablógazdaságot honosítanak meg a bányamívelésben, minek következtében a régibb feltárások részint kimerülnek, részint víz alatt elfúlnak, míg ujabbakra senki sem vállalkozik. Hiába siettek királyaink újabb szabadalmak adományozásával a bányapolgárokat megfeszített király özvegyének Máriának sem, aki a bányászat érdekében rendkívüli áldozatokat hozott. A magánbányák tulajdonosai társulni, majd a tőkepeznes Thurzók és Fuggerke adófizetőivé lenni és végül bányáikat a kincstárnak átengedni kénytelenek. A polgárság a közjvedelmeket nem fekteti meddő bányavállalatokba, hanem

azokat szomszédos nemesi birtokok szerzésére fordítja. A háji birtok Stubnyafürdővel ekkor szereztetik.

A 16. szd elején elterjed a protestantizmus, szoros kapcsolatot teremt a német kultúra gócpontjaival s a városban élénk kulturális életet éleszt. Ezt sem az 1560.évi, az egész várost elhamvasztó tűzvész, sem a szd vége felé dühöngő pestis, sem a következő 17. szd elején Bocskay István seregeinek sarcolásai megakasztani nem tudták. Szabadalmi védelmére az alsó-ausztriai kamarával szemben 1619-ben Bethlen Gáborhoz csatlakozik, Lippay György érsekkel szemben azonban védekezni nem tudván, megindul az ellenreformáció. A Wesselényi-féle, részben a város területén szövődött összeesküvést ürügyül felhasználva, a várost német katonaság szállja meg és 1673-ban rommá dőlnek a másfél százados kulturális alkotások. Következésként a város kiterjedt birtokai az alsóausztriai kamara kezelése alá vetetnek, a város igazgatása a kamarai biztosokra ruháztatik.

II. Rákóczi Ferenc vállalata a várost nem helyezhette vissza szabadalmi élvezetébe, de kitette 1710-ben a hadjárat nyomán járó pestis és éhínség pusztításainak. A szathmári béke után a csendes városi élet korszaka következett, mely különösen az ipar fejlődésének kedvezett. A polgár közléte a céhrendszer szűk keretébe szorítva, itt keres teljes érvényesülést. A bányászat is élénkül. Hozadéka és az általános vagyonosodás lehetővé teszi az 1880-ban lebontott kéttornyú piaci templom teljes átépítését, a Szentháromságoszlop, a Neptun szobrával diszitve volt szökőkút létesítését s más építkezéseket, valamint az 1777-és 1787-iki nagy tűzkárok elviselését. Régi fénye ismét felcsillan s mint a 15. szdban Zsigmond és I. Mátyás királyainkat, megtekintésre idecsábítja az utazókat, akiknek legelőkelőbbjei: Ferenc császár 1751-ben, József, Lipót és Albert főhercegek 1764-ben, József nádor 1798-ban, Antal és Rainer főhercegek 1802-ben, később már a bányászat hanyatlása alatt I. Ferenc király 1830-ban, Ferenc József jelenleg uralkodó királyunk 1852-ben és legújabban I. Ferdinánd bolgár király és családja 1909-ben tekintették meg a város nevezetességeit.

1813-ban a vízemelőgépek elégtelensége miatt a 16. szdban készült mély altáró alatti bányamívelések beszünttetettek és egy mélyebb, a Garam folyó völgyéből kiinduló 12 km. hosszú vízlevezető tárónak építése vált szükségessé. Ez a körmöczi bányászat további sorsát eldönteni hivatott vállalat 1841-ben engedélyeztetett, de oly lassúsággal haladt, hogy csak napjainkban lépett az ércterületbe, amely 1900 óta kizárólag a kincstár mívelése alatt áll és amelynek hajdani jelentőségéről a hatalmas hegyomlások és a hányók sokasága minden feljegyzésnél maradandóbban és meggyőzőbben szólnak.

A már említetteken kívül a 19. szd emlékezetesebb eseményei az 1849-ik év viharos napjai, amelyek alatt magyar, német, orosz seregek átvonulása, ágyudörgés, kivégzések, majd bebörtönzések és üldözések tartották rémületben a lakosságot.

A városra s annak ősi szervezetére végzetesek voltak a hetvenes évek. Ekkor szűnik meg törvényszéke, törvényhatósága, talajsüppedés miatt omladozni kezd piaci temploma. 1880-ban elveszi birtokainak nevezetes részét, 5000 katasztrális hold erdőterületet kénytelen átengedni a kincstárnak, hogy véget vessen a kétszáz éves birtokpernek. Továbbfejlődésében a legnevezetesebb események: a budapest-ruttkai vasútnak építése a város területén át, a főreáliskola, a polgári leány-és elemi iskola új épületeinek emelése, Stubnya-fürdő részbeni kiépítése, a vártemplom helyreállítása, az ivóvízvezeték és a zólyomvölgyi nyaralótelep létesítése.

3. Hatóságok és hivatalok. Körmöczbánya székhelye a kir. járásbíróságnak (telekkönyvi hivatalal), kir. közjegyzőségnek, a kir. pénzverőnek, hányahivatalnak, erdőgondnokságnak, adóhivatalnak, postahivatalnak(távíró és távbeszélő állomással), m.á. vasúti állomásfőnökségnek, munkásbiztosító pénztárnak. Katonai ügyekben az esztergomi 26. hadkiegészítő, a nyitrai 14. honvédkiegészítő és a lévai 45. népfölkelési járáshoz tartozik.

4. A lakosság foglalkozását tekintve egy része az értelmiség osztályába tartozik, más része iparos és pénzverdei, bőr-fayence-,pipa-, doboz-, papír-, nyomókapocs-vagy festékgyári munkás. A környék lakossága földművelő, bányász, vagy erdei munkás.

5. A város határa. A város talaja agyagos, sziklás, lejtős s azért néhány major kivételével csak fatenyésztésre alkalmas. A város 17.855 holdas földbirtokából 16.836 hold fenyőfával van beerdősítve, amely a városi háztartásnak legfőbb jövedelmi forrása. A házak közelében lévő kertekben is inkább kevésbé kényes gyümölcsfa, mint a zöldség terem. Mint erdős-hegyes vidéknek és nyaralóhelynek számos kiránduló helye van, különösen említendő a zólyomvölgyi nyaralótelep, a Szt.István-tava és a turóczi síkságon fekvő Stubnyafürdő. Vízvezetéke van három. Már a 15. szdban említettik azon vezeték, amely 16 km. hosszú csatornában Turóczmegye területéről vezeti a hajtóvizet a város területén lévő bánya és lisztmalmokhoz, újabban a gyári és villanyfejlesztő telepekhez. Ugyanoly régi vezetékben folyik a zólyomvölgyi vize a város fölötti hegyoldalon, ahonnan a gyárak és házak használati vízzel láttatnak el, mely azelőtt ivóvízül is szolgált. Jelenleg a zólyomvölgyi erdő forrásainak vize vascsövekben a városba vezetve ellátja a lakosságot ivóvízzel.

6. Tervek a jövőre. A siketnéma intézet, a második kiseddóvó és a tűzoltóság részére új épületek építése, az ivóvízvezeték kibővítése, a köztemető létesítése, a közterek és utcák kivilágításának modern berendezése.